

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.11.181](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.11.181)

УДК 331.556.4

*А. Ю. Новік,
асистент кафедри фінансів,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
ORCID: 0000-0001-7139-2214*

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ МІГРАНТІВ В УКРАЇНУ

*A. Novik
assistant of the Department of Finance,
National University of "Kyiv-Mohyla Academy"*

THE ANALYSIS OF MIGRANTS' MONEY TRANSFERS DYNAMICS IN UKRAINE

У статті розглядаються позитивні та негативні сторони міграції, відносна важливість грошових переказів працівників як джерела фінансування розвитку України, та обговорюються заходи, які можна вжити для збільшення грошових переказів. На основі статистичних даних проведено аналіз динаміки грошових надходжень мігрантів, внаслідок якого було виявлено, що негативні наслідки посиленої еміграції населення України протягом останніх років нівелюються у порівнянні зі збільшенням грошових переказів емігрантів у короткостроковій перспективі, а також визначено, що їхнє потенційне використання сприятиме економічному зростанню в довгостроковій перспективі за рахунок залучення грошових переказів як інвестицій. На основі проведеного аналізу було визначено, що грошові перекази мігрантів є більш стабільним джерелом фінансових надходжень, ніж прямі іноземні інвестиції, проте мають негативну тенденцію щодо оцінки, тому потребують більш детальної уваги з боку керівних органів держави. У роботі також було надано рекомендації щодо проведення політики регулювання грошових переказів українських емігрантів та шляхи стимулювання населення щодо проведення транзакцій через офіційні канали.

The article discusses the pros and cons of migration, the relative importance of employee remittances as a source of financing for Ukraine's development, and measures that can be taken to increase remittances. The negative impact of emigration is very topical for Ukrainian society because of the threat of 'brain-drain' which is a particular concern due to the decline in the working population and the loss of production capacity due to the outflow of skilled workers. The trend related to increasing emigration has recently spread to the 18-20 year old population, due to the promotion of study quotas at prestigious foreign universities, which stimulates their desire to stay in the recipient country after graduation. The purpose of the article was to identify the existing problems in the calculation of migrants' cash flows, to outline the prospects for developing economic growth opportunities in Ukraine by removing the shadow remittances of migrants, and to outline the prospects for improving investment decisions. Based on statistical data, an analysis of the dynamics of migrants' cash flows has been made, which revealed that the negative effects of increased emigration of the Ukrainian population over the past years have been offset by an increase in remittances of emigrants in the short term, and determined their potential for economic

growth in the long run by attracting money transfers as an investment. Based on the analysis, it was determined that migrants' remittances are a more stable source of financial income than foreign direct investments, but have a negative tendency for valuation, and therefore need more attention from the governing bodies of the state. According to the analysis conducted in the article it is worth to say that promoting international labor mobility can be more valuable and important mean for providing the economic growth and stability by increasing the amount of remittances to developing countries than trying to keep population within the country. Higher levels of international migration can greatly benefit the world economy. The paper also provided recommendations on the policy of regulating remittances of Ukrainian expatriates and ways to encourage the public to conduct transactions through official channels based on the experience of the other countries.

Ключові слова: еміграція; грошові трансферти; ВВП; грошові перекази мігрантів; НБУ; прямі іноземні інвестиції; ПІІ.

Key words: emigration, money transfers, GDP, remittances, NBU, foreign direct investments, FDI.

Постановка проблеми

Протягом останніх десятиліть особлива увага у дослідженнях вітчизняних вчених приділяється проблемі еміграції з України, що в першу чергу викликає занепокоєння через скорочення працездатного населення, та втрату виробничого потенціалу внаслідок відтоку кваліфікованих працівників. Негативна тенденція, пов'язана з еміграцією, останнім часом поширилась і на населення 18-20 років, у зв'язку зі збільшенням квот на навчання у престижних закордонних університетах, що стимулює їхнє бажання залишитись працювати у країні-реципієнті після закінчення навчання. Таким чином, у довгостроковій перспективі відбувається так званий «відтік мізків» з України, що може означати втрату продуктивності та сповільнення економічного зростання. З іншого боку, зростання рівня еміграції сприяє інтенсифікації зовнішніх грошових потоків, які є другим за величиною джерелом зовнішнього фінансування після прямих іноземних інвестицій, а для деяких країн, їхня величина є навіть більшою. Тому актуальним та важливим є питання співвідношення емігрантів за кордоном, яке дозволить нівелювати негативні наслідки еміграції та матиме позитивний вплив на соціально-економічне зростання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Питаннями розрахунку та оцінки грошових потоків емігрантів займаються як вітчизняні так і світові науковці. Вагомими є праці таких дослідників як О. А. Малиновська, Т. Є. Мірошніченко, Н. Л. Побулавець, О. І. Гулий, Л. О. Курій, В. О. Куценко, М. І. Пітюлич, Марець О.Р.

У своєму дослідженні О. І. Гулий розглядав вплив надходжень від емігрантів на економічний розвиток країн Азії [1]. У дослідженні було виявлено, що грошові надходження мають вплив на формування кредитного рейтингу країни, що сприяє покращенню її платоспроможності, тобто зі збільшенням річної суми потоків емігрантів, кредитний рейтинг країни зростає, внаслідок чого відбувається утворення нових можливостей для залучення фінансових ресурсів. Грошові перекази робітників-мігрантів сприяють зменшенню тиску на домогосподарства, покращують загальний рівень їхнього існування, а також стимулюють до додаткових заощаджень та інвестицій у людський капітал, що у довгостроковій перспективі сприяє економічному зростанню. Закордонний досвід регулювання грошових потоків у своїх працях аналізують О. Р. Марець [3, с. 78] та Н. Л. Побулавець [4, с. 118], а саме визначають, що збільшення грошових потоків сприятиме економічному зростанню, оскільки має вплив на зростання ВВП на 0,14%. Зокрема, світовий досвід показує, що грошові перекази можуть стати ефективним і стабілізаційним інструментом для економіки навіть під час криз, катастроф і військових конфліктів. Проте у своїх дослідженнях, вчені звертають особливу увагу на складність вимірювання величини грошових потоків, що пов'язана з високим відсотком використання тіньових потоків, якими користуються мігранти для проведення грошових переказів. Проблема дослідження трансферів емігрантів є актуальною для світової спільноти, тому закордонні вчені також приділяють їй особливу увагу. У своїй статті А. Коссе та Р. Вермелен [5, с. 10] досліджують визначальні фактори вибору каналу оплати мігрантів при перерахуванні грошей за кордон. У ході дослідження було виявлено п'ять каналів переказів: банківські послуги, послуги операторів переказу грошей (МТО), грошові перекази через неформальних посередників, зняття готівки в банкоматах за кордон та перевезення готівки під час поїздки додому. Результати показали, що мігранти, які регулярно використовують інтернет-банкінг для повсякденних цілей, найбільш імовірно використовують банківські послуги і для переказів грошей додому, проте велику роль також відіграють такі важливі фактори, як особисті характеристики мігранта, сума витрат, пов'язаних з переказом коштів за кордон, особливості платіжних систем в країні-донорі тощо.

Ще однією проблемою, яка постає при оцінці потенційних грошових потоків, є недовіра українських заробітчан до вітчизняних інституцій, у зв'язку з чим заробітки мігрантів часто використовуються неефективно, значна їх частина залишається в країнах працевлаштування, внаслідок чого українські емігранти надають перевагу інвестуванню за кордоном [2]. Цю проблему у своїх працях розглядає більш детально О. А.

Малиновська, де вона наголошує про необхідність стимулювання грошових переказів в Україну та виведення їх із тіньових каналів.

Оскільки особливо велике значення грошові перекази мають для економік країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою, їхнє коректне вимірювання є особливо важливим з огляду на перспективи їхнього використання.

Формулювання цілей статті

Метою статті є виявлення наявних проблем у розрахунку грошових потоків мігрантів, окреслення перспектив розвитку потенційних можливостей економічного зростання в Україні за рахунок виведення грошових переказів мігрантів із тіні та окреслення перспектив розвитку інвестиційних можливостей за рахунок збільшення грошових потоків від емігрантів.

Виклад основного матеріалу

На відміну від прямих іноземних інвестицій, потоки переказів є складовою поточного рахунку. Таким чином, надходження забезпечують важливу компенсацію будь-якого дефіциту торгівлі та ширшої зовнішньої вразливості. Зважаючи на зв'язки, які мають окремі працівники до своїх країн, вони також розглядаються як стабільне джерело фінансування. Результат - більш високі суверенні рейтинги та нижчі витрати на позики для урядів та компаній, і бюджетні вигоди, коли грошові перерахування витрачаються на товари, що оподатковуються. Як було зазначено раніше, в світовій тенденції для багатьох країн грошові перекази емігрантів займають друге місце за величиною після прямих іноземних інвестицій, проте у випадку України останнім часом величина грошових потоків емігрантів набагато перевищує суму прямих іноземних інвестицій, що можна побачити на графіку, зображеному на рисунку 1. На наведеному графіку видно, що прямі іноземні інвестиції в Україну мали різку тенденцію до зниження з 11 до 4 млрд дол. США у 2008 році внаслідок світової фінансової кризи, та з 8 до 1 млрд дол. США у 2013-2014 роках, що пов'язано з економічною кризою та політичними подіями, що відбувались в Україні в цей період. Проте з графіку видно, що грошові перекази емігрантів є більш стійкими до економічних зрушень, що свідчить про те, що вони є більш стабільним джерелом фінансових надходжень, і в перспективі можуть стати більш надійним інструментом для підтримки домогосподарств, та для залучення їх у якості інвестицій. З 2005 по 2018 рік річна сума грошових переказів мігрантів зростала майже стабільно і збільшилась з 2 млрд дол. США до 15 млрд дол. США.

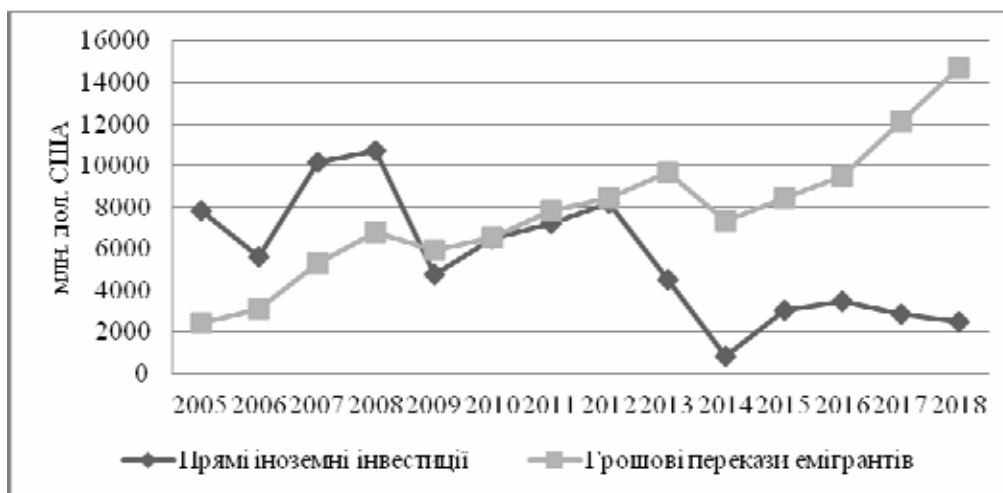

Рис. 1. Порівняння суми грошових переказів імігрантів відносно прямих іноземних інвестицій в Україну (узагальнено автором на основі [7], [8])

Світові дослідження показують, що грошові перекази мігрантів у країни з низьким рівнем доходу займають більшу частку у ВВП, ніж частка імпорту, і є також більшими за частку грошових переказів від ВВП для країн із середнім доходом. В Україні вхідні потоки грошових переказів є в декілька разів більшими за вихідні, що може свідчити про те, що українські імігранти не відправляють кошти за кордон, або їх менша кількість порівняно з кількістю емігрантів. За офіційними даними ООН, на кінець 2018 року кількість імігрантів в Україні становила 4,94 млн осіб, а кількість емігрантів, що покинули країну – 5,86 млн осіб, тобто чиста втрата становить 1 млн осіб, серед якого велика частка працездатного населення. Відмінності у сумі грошових переказів українських мігрантів показано на графіку, що зображений на рисунку 2. З наведеного нижче графіку можна зробити висновок, що незважаючи на те, що кількість емігрантів на 1 мільйон перевищує кількість імігрантів, які зараз працюють і проживають в Україні, кошти, отримані від емігрантів, перебивають ці втрати у короткостроковій перспективі. На основі даних Державної служби статистики, було розраховано, що величина грошових надходжень від емігрантів становила на кінець 2018 року 11% від величини ВВП, що є досить вагомим показником, тому є доцільним розглянути політику щодо шляхів залучення грошових переказів емігрантів у якості інвестицій.

Рис. 2. Розподіл грошових переказів мігрантів
(Узагальнено автором на основі [7])

Відповідно до даних Світового банку щодо цін на переказ, середня вартість відправки 200 доларів у країни з середнім доходом та доходом нижче середнього, залишалася на рівні 7 відсотків у першому кварталі 2019 року, приблизно на такому ж рівні, як у попередніх кварталах. Це більш ніж удвічі більше цілей розвитку до 2030 року, згідно з якими вартість відправки має складати не більше, ніж 3% від платежу. Найнижчою була вартість відправки у Південній Азії, і становила 5 відсотків, тоді як в Африці на південь від Сахари було зафіксовану найвищу середню вартість - 9,3 відсотка від суми переказу [9, с. 18].

Витрати на переказ у багатьох африканських коридорах та на невеликих островах Тихого океану залишаються вище 10 відсотків. В останньому кварталі 2018 року пересилання грошей з Росії в країни Центральної Азії коштувало від 1,3 до 1,7 відсотка. З іншого боку, пересилання грошей з Анголи в сусідню Намібію коштувало в середньому 22,4 відсотка. Високі витрати, пов'язані з переказами грошей у багатьох коридорах грошових переказів, особливо для бідних працівників, яким не вистачає належного доступу до банківських послуг, зменшують переваги міграції, особливо для бідних домогосподарств у країнах походження. Коридори з найвищими витратами здебільшого походять із Африки на південь від Сахари. Вони відрізняються високими комісіями за переказ, а в деяких випадках також високими валютними маржами [9, 21].

Найдорожчими каналами для пересилання грошових коштів були визнані банки, у яких середня вартість пересилання - 10,9 відсотків у 1 кварталі 2019 року, тоді як поштові відділення обслуговували пересилання за 7,6 відсотків від суми боргу. Спонування національних поштових відділень, національних банків та телекомунікаційних компаній до партнерських відносин з іншими місцевими організаціями може усунути бар'єри для вступу та посилити конкуренцію на ринках грошових переказів.

Відповідно до даних Національного банку України, кількість переказів через тіньові канали у відсотку до всіх транзакцій збільшилась у 2015 році, і на кінець 2018 року становила майже 50%. Тобто, близько 50% всіх надісланих коштів неможливо відслідкувати та оцінити, так само, як і їхній вплив на економічне зростання. Дану залежність зображено на рис. 3.

Рис. 3. Розподіл всіх транзакцій за каналами пересилання
(Узагальнено автором на основі [7], [8])

В країнах з обґрунтованою економічною політикою, грошові перекази часто використовуються як інвестиції. Зміцнюючи інфраструктуру фінансового сектору та сприяючи міжнародним подорожам, країни можуть збільшити потоки грошових переказів, залучаючи кошти через офіційні канали. Велика кількість тіншових трансфертів пов'язана з тим, що транзакційні витрати на перекази коштів часто перевищують 20 відсотків від їхньої суми, зменшення їх навіть на 5 відсоткових пунктів у світовому еквіваленті може призвести до економії в 3,5 мільярди доларів для робітників, які пересилають гроші додому.

Сприяння збільшенню міжнародної мобільності робочої сили є ще більш важливим і суперечливим засобом збільшення потоків грошових переказів у країни, що розвиваються. Вищий рівень міжнародної міграції може принести значну користь світовій економіці. Однак розвинені країни залишаються обережними щодо послаблення імміграційної політики, існує ризик, що збільшення кількості іммігрантів посилить конкуренцію на місцевих ринках праці та підвищить фіскальне навантаження на місцевих платників податків. Розвинені країни також побоюються, що масштабна імміграція може підірвати культурні цінності та похитнути національну безпеку [6, с. 5].

Країни, що розвиваються, хвилюються з приводу "відтоку мізків", хоча будь-які втрати на виробництві від еміграції кваліфікованих працівників можуть бути більш ніж компенсовані грошовими переказами та позитивними наслідками мережі на торгівлю та інвестиції. Один позитивний, хоча дещо обмежений, крок у напрямку більшої міжнародної мобільності робочої сили - це так звана пропозиція Mode-4 щодо надання послуг, що розглядаються в поточному раунді Генеральної угоди про торгівлю послугами.

Висновки та пропозиції

Аналіз динаміки грошових переказів емігрантів в Україну показав, що зважаючи на наявність сильного впливу кількості надходжень на потенційне економічне зростання, важливим питанням є регулювання з боку держави грошових переказів, а також стимулювання їх збільшення. В статті було виявлено наявні проблеми щодо розрахунку грошових потоків мігрантів, які полягають у збільшенні кількості пересилань коштів через неофіційні канали протягом останніх кількох років. У зв'язку з цим, неможливим є вимірювання суми грошових потоків та їхнього впливу на економічне зростання. Перспективою для подальших досліджень є дослідження шляхів впровадження рекомендацій щодо збільшення частки використання офіційних транзакційних каналів для пересилання коштів шляхом зменшення тарифів за операцію. Перспективами потенційних можливостей для використання грошових переказів мігрантів є у першу чергу покращення рівня життя домогосподарств за рахунок додаткових приватних надходжень, а також стимулювання інвестиційного розвитку у зв'язку зі збільшенням доходу та зменшенням граничної схильності до споживання.

Література.

1. Гулий О. І. Вплив переказів мігрантів на економіку країн Азії, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://conferences.neasmo.org.ua/node/889>.
2. Малиновська О. А. Перекази мігрантів з-за кордону та можливі заходи щодо їх заохочення та ефективного використання. Аналітична записка. «Національний інститут стратегічних досліджень», 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1276/>.
3. Марець О. В. Вплив грошових переказів на економіку України. «Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Економіка», В. 19, ч. 2, 2018, с. 76-81.
4. Побулавець Н. Л. Вплив грошових переказів трудових мігрантів на економіку країн. «Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)», 1(64), 2014, с. 115-120.

5. Anneke Kosse and Robert Vermeulen (2014) "Migrants' Choice of Remittance Channel. Do General Payment Habits Play a Role?", *ECB Working Paper*, № 1683, pp. 1-37, available at: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp1683.pdf> (Accessed 20 November 2019).
6. Dilip Ratha (2005), "Workers' Remittances: An Important and Stable Source of External Development Finance", *Economics Seminar Series*, 9, pp. 1-19, available at: <http://siteresources.worldbank.org/INTRGDF/Resources/GDF2003-Chapter7.pdf>. (Accessed 20 November, 2019).
7. Migration and Remittances Data (2019), "Annual Remittances Data (updated as of Oct. 2019)", available at: <https://www.worldbank.org/en/topic/migrationremittancesdiasporaissues/brief/migration-remittances-data>, (Accessed 20 November, 2019).
8. Statistical Information by NBU (2019), "The dynamics of private transfers in Ukraine", available at: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19208357>, (Accessed 20 November, 2019).
9. World Bank Group (2019), "Migration and Remittances. Recent Developments and Outlook", Migration and Development Brief, Vol. 31, April 2019, pp. 1 – 42, available at: <https://www.knomad.org/sites/default/files/2019-04/Migrationanddevelopmentbrief31.pdf>

References.

1. Gulyi O. I. (2013), "The Influence of Remittances on the Economy of the Asia Countries", available at: <http://conferences.neasmo.org.ua/node/889>. (Accessed 20 November, 2019).
2. Malynovska O. A. (2011), "Remittances and Possible Ways for the Improvement of Their Effective Use. Analytical Bulletin". *The National Institute for Strategic Studies*, available at: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1276/>. (Accessed 20 November, 2019).
3. Marets O. V. (2018), "The influence of the remittances on economics of Ukraine", *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series "Economics"*, Vol. 19, Part 2, pp. 76-81.
4. Pobulavets N. L. (2014), "The influence of Remittances on the economy of other countries". *Naukovyj visnyk Natsional'noho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy (ekonomika, pravo)*, Vol. 1(64), pp. 115-120.
5. Anneke Kosse and Robert Vermeulen (2014) "Migrants' Choice of Remittance Channel. Do General Payment Habits Play a Role?", *ECB Working Paper*, № 1683, pp. 1-37, available at: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp1683.pdf> (Accessed 20 November 2019).
6. Dilip Ratha (2005), "Workers' Remittances: An Important and Stable Source of External Development Finance", *Economics Seminar Series*, 9, pp. 1-19, available at: <http://siteresources.worldbank.org/INTRGDF/Resources/GDF2003-Chapter7.pdf>. (Accessed 20 November, 2019).
7. Migration and Remittances Data (2019), "Annual Remittances Data (updated as of Oct. 2019)", available at: <https://www.worldbank.org/en/topic/migrationremittancesdiasporaissues/brief/migration-remittances-data>. (Accessed 20 November, 2019).
8. Statistical Information by NBU (2019), "The dynamics of private transfers in Ukraine", available at: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19208357>, (Accessed 20 November, 2019).
9. World Bank Group (2019), "Migration and Remittances. Recent Developments and Outlook", Migration and Development Brief, Vol. 31, April 2019, pp. 1 – 42, available at: <https://www.knomad.org/sites/default/files/2019-04/Migrationanddevelopmentbrief31.pdf>

Стаття надійшла до редакції 20.11.2019 р.